

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

COMPLETA EL COMPACTE de l'Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell

XAC

Xarxa
d'Arxius
Comarcals

Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell

ÍNDEX

PRESENTACIÓ DE L'ACTIVITAT.....	2
Descripció de la proposta.....	2
Descripció de l'activitat.....	2
Sabers bàsics.....	3
Competències clau.....	3
DINÀMIQUES DE L'ACTIVITAT.....	4
Visita a l'Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell.....	4
Taller a l'aula.....	5
Regles del joc.....	7
Una mica d'història	10
RECURSOS DE L'ACTIVITAT.....	11

Seu de l'Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell

PRESENTACIÓ DE L'ACTIVITAT

Descripció de la proposta

El Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya disposa d'una Xarxa d'Arxius Comarcals encarregats de conservar, tractar, fer accessible i difondre el nostre patrimoni documental. És per això que des de la Xarxa d'Arxius Comarcals es creen activitats dirigides al públic escolar.

Aquestes propostes didàctiques faciliten que l'alumnat entengui quina és la funció pràctica d'un arxiu i ofereixen diferents recursos educatius per aproximar-se al passat a través dels arxius del territori.

Descripció de l'activitat

Aquesta activitat vol donar a conèixer l'Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell (ACPU) a l'alumnat de cicle mitjà i superior d'Educació primària. L'activitat s'estructura en dues parts complementàries:

- Visita guiada a l'Arxiu. Durant la visita es mostra a l'alumnat el recorregut que fa un document des que arriba a l'arxiu fins que entra al dipòsit. La visita permet recórrer els espais destinats a cadascuna de les fases per les quals passa el document.
- Taller gamificat en format joc de taula per fer a l'aula del centre educatiu. Els continguts del joc estan relacionats amb l'arxiu i les seves funcions però també en els trets històrics més significatius de la comarca del Pla d'Urgell i del territori dels Canals d'Urgell, amb l'objectiu de treballar i fixar els coneixements adquirits durant la visita.

Amb l'activitat l'alumnat descobreix com l'arxiu custodia, tracta i divulga el Patrimoni documental del Pla d'Urgell i entén com es genera aquest patrimoni i quin és el seu valor com a font d'informació primària o secundària.

Sabers bàsics

L'activitat desenvolupa els següents sabers del currículum del medi natural, social i cultural del cicle mitjà i superior d'Educació primària¹:

- Ús de la investigació per a la realització de projectes que analitzin fets, esdeveniments i temes de rellevància actual amb perspectiva històrica.
- Ubicació i relació de fets i esdeveniments de les grans etapes històriques en eixos cronològics, digitals i analògics, per entendre el temps històric.
- Anàlisi de diferents fonts històriques: orals, escrites i patrimonials per interpretar les accions individuals i col·lectives, de fets i esdeveniments rellevants de la història.

Competències clau

L'activitat permet posar en pràctica les següents competències clau del currículum educatiu²:

- Competència ciutadana
- Competència emprenedora
- Competència en comunicació lingüística
- Competència social, personal i d'aprendre a aprendre

---

¹ Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica de la Generalitat de Catalunya.

² Llei Orgànica de Modificació de la Llei Orgànica d'Educació 3/2020, de 29 de desembre d'Educació. Al *Butlletí Oficial de l'Estat*, 30 de desembre de 2020.

DINÀMIQUES DE L'ACTIVITAT

A qui s'adreça	Alumnat de cicle mitjà i superior d'Educació primària
Objectius	<p>Conèixer l'arxiu i les seves funcions.</p> <p>Conèixer la documentació custodiada a l'Arxiu.</p> <p>Familiaritzar-se amb la cerca de documentació online i amb la metodologia del treball amb fonts primàries.</p> <p>Conèixer el territori i els seus trets identitaris més rellevants.</p> <p>Potenciar el treball en equip, documentar, acordar, sintetitzar i exposar de manera clara.</p>
Durada	2 sessions: visita a l'Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell i taller a l'aula.

Visita a l'Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell

L'equip de l'ACPU us acompanyarem en aquesta descoberta a les instal·lacions de l'arxiu, adequant la visita al nivell educatiu del vostre alumnat i als vostres objectius educatius.

La visita inclou les següents activitats:

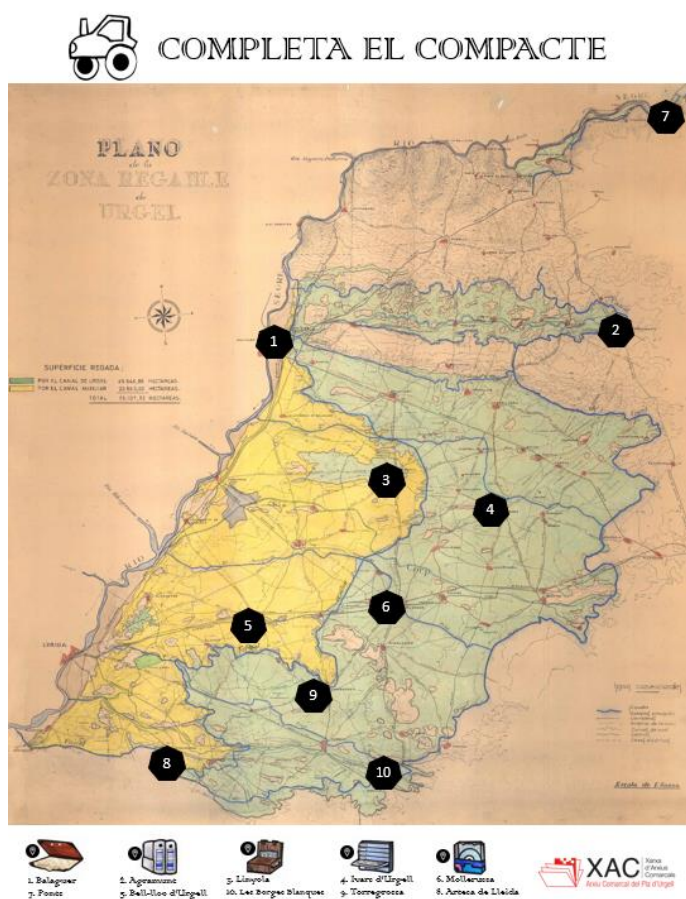
- Benvinguda i intercanvi d'informació per valorar els coneixements previs de l'alumnat.
- Recorregut guiat per les instal·lacions de l'arxiu.
- Explicació de les funcions de l'ACPU.
- Observació i consulta de fonts documentals.
- Comparació de dades de diferents èpoques.
- Formulari d'hipòtesi.
- Posada en comú i presentació de l'activitat a l'aula **COMPLETA EL COMPACTE**.

Taller a l'aula

Aquesta part de l'activitat es realitza a l'aula un cop feta la visita a l'ACPU per fixar i treure profit de tot allò après a la visita. La dinàmica de l'activitat es presenta en format de joc de taula en el que cada equip intenta completar un dels compactes dels dipòsits de l'ACPU amb el tipus de documentació que s'hi custodia. Per fer-ho caldrà que es moguin pel territori en tractor i seguint el traçat dels Canals d'Urgell, dos elements identificatius de la comarca del Pla d'Urgell.

Per fer aquesta part de l'activitat el professorat ha de preparar els materials amb antelació descarregant-los de la carpeta de RECURSOS.

- TAULER DE JOC. El taulell està editat sobre un plànol dels Canals d'Urgell dels anys 50-60

Plano de la zona regable de Urgel
(Font: ACPU). Al plànol s'hi marca el

traçat de canals i séquies i també hi destaquen dues línies de tren. El ferrocarril de via estreta que anava de Balaguer a Mollerussa, anomenat "Carrilet", i que deixa de funcionar l'any 1951, i la línia de tren a Saint Giron, el que avui anomenem el tren de La Pobla. El que ja no surt representat en aquest plànol és l'estany d'Ivars i Vila-sana dessecat l'any 1951 i avui recuperat.

Al plànol hi ha marcats els deu punts que seran la base del joc i que se situen sobre deu poblacions.

Per aconseguir completar el seu compacte, cada equip haurà de passar pels diferents punts del plànol i respondre preguntes relacionades amb l'ACPU. Si resolen la pregunta correctament, podran obtenir una de les cinc peces que necessiten per completar el compacte.

Les cinc peces del compacte simbolitzen els cinc suports més comuns de la documentació que custodia un arxiu i cada punt del plànol està relacionat amb una d'aquestes peces, tal com s'indica a peu de plànol.

				
Documents escrits sobre PERGAMÍ ³ .	Documents escrits sobre PAPER.	Documents CARTOGRÀFICS en gran format.	Suports FOTOGRÀFICS.	Suports ELECTRÒNICS.

- FITXES DE JOC: Per moure's pel tauler cada equip tindrà una fitxa de color amb el dibuix d'un tractor de color:
  -
  -
  -
  -

- FULL DE CONTROL: Cada equip tindrà una fitxa de joc organitzada en dues parts.

Part superior: espai per identificar al grup amb els noms i els dibuixos cadascun dels membres de l'equip.

Part inferior: dibuix d'un dels compactes dels dipòsits de l'ACPU amb les lleixes buides.

³ Pell d'ovella, de cabra, de vedell o d'un altre animal, neta i seca, convenientment preparada i estirada, que es feia servir per escriure-hi. També s'anomena així el document escrit en aquesta pell. És el suport més habitual de l'edat mitjana.

Abans de començar a jugar es divideix el grup classe en quatre equips d'arxivers i arxiveres i cada equip prepara els seus materials de joc després d'haver triat quin dels quatre colors els identifica (blau, groc, vermell o verd):

- Retallen les sis peces que trobaran a la seva fitxa d'equip:
  - Les cinc peces de suport perdudes que només podran enganxar al compacte a mesura que vagin resolent les preguntes del tauler.
  - La fitxa-tractor del seu color identificatiu. Aquesta fitxa es pot enganxar sobre una moneda d'un euro o sobre una peça de cartó per fer-la més ferma.

- Preparen el seu full de control completant la part superior de la fitxa:
  - Pintar el tractor del dibuix amb el mateix color del tractor de la fitxa que els hagi tocat.
  - Escriure els noms dels membres de l'equip.
  - Afegir cabells i complements als personatges del tractor per identificar cada figura amb un dels membres de l'equip. L'objectiu d'aquesta preparació és afavorir una bona dinàmica d'equip abans de començar a jugar.

Regles del joc

La MISSIÓ de l'equip d'arxivers i arxiveres és recuperar els documents que tenien custodiats al compacte. Es tracta de cinc suports de documentació que han quedat escampats per la comarca i pel territori dels Canals d'Urgell.

- Els equips es col·loquen en rotllana al voltant del tauler de joc.
- Comença l'equip que ha triat el color blau, en referència a l'aigua del canal, i a partir d'aquí, el torn va passant en direcció a les agulles del rellotge.
- Durant el seu torn, l'equip pot posar el seu tractor sobre qualsevol dels deu punts del mapa, sempre que el punt no estigui ocupat per un altre tractor. Si les poblacions on necessita anar estan ocupades, haurà de deixar passar el torn.

- Durant el seu torn, l'equip ha de contestar la pregunta vinculada al punt del mapa que hagi triat. Si l'encerta, pot enganxar al compacte la peça de suport que ha guanyat. La peça que rep és la que es vincula a cada població:
  - PERGAMÍ si està a Balaguer o a Ponts (origen del Canal d'Urgell).
  - PAPER si està a Agramunt o a Bell-lloc d'Urgell.
  - FOTOGRÀFIC si està a Linyola o a Les Borges Blanques.
  - CARTOGRÀFIC si està a Ivars d'Urgell o a Torregrossa.
  - ELECTRÒNIC si està a Mollerussa o a Artesa de Lleida.
- Si no l'encerta, no rep cap peça i no pot canviar de població fins al següent torn. Quan un equip no encerta la pregunta, l'equip de la seva esquerra (seguint el sentit de les agulles del rellotge) pot:
  - Contestar-la i, en cas que l'encerti, quedar-se la peça de la població on estava l'equip que l'ha fallat. En aquest cas, quan es queda la peça no es pot moure de lloc i deixa passar el seu torn.
  - No contestar-la i moure's a la població que li interessi.
- El joc pot acabar quan un equip completa el seu compacte o quan s'han fet cinc voltes completes, en aquest darrer cas, tots els equips hauran tingut les mateixes possibilitats de respondre i pot haver-hi empats.

Les fitxes de preguntes es poden imprimir, però estan pensades per projectar-se a la pissarra digital de la classe, d'aquesta manera tota la classe pot veure bé les imatges i malgrat que la resposta sigui responsabilitat d'un sol equip, l'aprenentatge i la participació és per a tot el grup.

Cada fitxa està composta per tres imatges relacionades amb l'equipament de l'arxiu, els seus fons, les seves funcions o els seus professionals. En cada cas l'equip haurà de debatre i posar-se d'acord per triar quina és la imatge que resol la pregunta.

Solucionari per al professorat. Quines són les respostes correctes i per què.

1. **C:** L'Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell només conserva documents de Mollerussa. És fals perquè és un arxiu d'abast comarcal.
2. **A:** El peixet de plata que s'alimenta de paper, fent-ne petits solcs a la superfície.

3. **B:** Prohibir la consulta, desordenar i destruir. És fals perquè les funcions de l'arxiu són les contràries.
4. **A:** és el compacte. La 2 és un moble arxiver i la 3 una caixa de núvia del segle XIX.
5. **B:** la coberta és de pergamí. La 1 és de cartó i la 3 de paper.
6. **A:** un conte pop-up actual no forma part de la documentació d'un arxiu. El trobareu a la biblioteca. La 2 i 3 són revistes i fotografies del fons de l'ACPU.
7. La resposta correcta és **CAP DE LES TRES**. Totes les persones poden ser usuàries de l'ACPU.
8. **C:** Plànol dels Canals d'Urgell. L'1 és un plànol de la costa de Calella i el 2 un mapa de la Vall d'Aran.
9. L'ordre correcte és: **B. Netejar, C. Documentar i A. Arxivar**.
10. **B:** És incorrecte perquè és als museus on s'exposen objectes.
11. **B:** Els arxivers i arxiveres mai grapen els documents que han de conservar perquè el metall de les grapes s'oxida i malmet els documents.
12. **B:** Aquest document parla del règim senyorial d'Olot que no és una població de la comarca del Pla d'Urgell. El document 1 parla de la fil·loxera i es refereix al míting que va fer el sector vinícola l'any 1894 (ACPU) i el 3 és un document del Sindicat general als regants del Canal d'Urgell, de l'any 1888 (ACPU).
13. **A i C:** tant els estudis d'història com els d'arxivística preparen per al treball a l'Arxiu.
14. **C:** no la trobaríeu perquè és una fotografia dels primers treballs a la Sagrada Família d'Antoni Gaudí, a Barcelona. La 1 i la 2 sí que són imatges de la comarca; la línia de tren de Mollerussa a Balaguer i la cacera d'ànecs a l'estany d'Ivars i Vila-sana.
15. **A:** és el més antic perquè està escrit a mà, l'any 1771, és un llibre d'hisenda. Els documents B i C són posteriors perquè ja estan impresos, fan referència a la Fira de Sant Josep (1885) i a una carta del rei Carnestoltes de Mollerussa de l'any 1986 (ACPU).
16. **C:** no hi trobareu aquesta imatge perquè fa referència a la pesca al Maresme. La A i la B són imatges del Pla d'Urgell, dels pagesos de Linyola i dels treballs de construcció del Canal.
17. **C:** els arxius no custodien escrits esculpits sobre pedra, aquests objectes es troben als museus. Sí que custodien escrits sobre pergamí (A) i en format electrònic (B).
18. **A:** la imatge mostra la digitalització d'un llibre de gran format a l'ACPU. Les imatges B i C fan referència a accions de difusió de l'ACPU.
19. L'ordre correcte és: **B. Pergamins, A. Document del 1900 i C. Diari Segre del 2022**.

20. L'ordre correcte és: **A, C i B.**

Una mica d'història

PER QUÈ EL NOSTRE TAULER DE JOC ÉS UN PLÀNOL DELS CANALS D'URGELL? Perquè són la infraestructura hidràulica més important de Catalunya i un dels elements identitaris de la comarca. El canal es construeix per portar l'aigua del riu Segre als camps de cultiu de les comarques de l'Urgell, el Pla d'Urgell, la Noguera, el Segrià i les Garrigues. Està compost per dos canals i quatre séquies principals. La construcció de canals a les planes de Ponent ja comença fa més de mil anys amb les petites séquies que construeixen els àrabs.

A partir del segle XVI, ara fa uns cinc-cents anys, el govern va encarregant projectes i estudis per a la construcció d'un gran canal, però cap de les propostes tirarà endavant. Però la necessitat de comptar amb aquest gran canal era molt gran així que el territori s'organitza per fer diferents peticions al llarg dels segles XVII i XVIII. Serà al segle XIX quan el Govern de l'Estat atorga els primers permisos per començar a construir, l'any 1847.

L'any 1853 la concessió es va cedir a l'empresa *Girona German, Clavé i Cia*, que la traspasà a la *Societat Anònima Canal d'Urgell*. Des de l'any 1964, els titulars del Canal són els membres de la COMUNITAT GENERAL DE REGANTS DELS CANALS D'URGELL.

La comarca del Pla d'Urgell cau al bell mig del sector regat pels canals i gairebé tota la seva terra és regada. De les 30.449 ha de la comarca, 28.205 ha són superfície regada i tota conreada.

PER QUÈ LES NOSTRES FITXES SÓN TRACTORS? Perquè la comarca del Pla d'Urgell és una de les que té més tractors per habitant de tot el món. Els tractors formen part de la identitat de la comarca des que es van inventar. Aquest vehicle agrícola s'utilitza per accionar diferents eines del camp i substitueix la força dels pagesos i pageses i la dels animals de càrrega i tracció com l'ase o el bou. L'agricultura és el principal sector econòmic de la comarca des de sempre. L'anomenada ERA DELS TRACTORS comença a mitjans del segle XX, quan les màquines substitueixen als cavalls de tir.

RECURSOS DE L'ACTIVITAT

Trobareu tots els materials per fer l'activitat a la carpeta de RECURSOS de l'activitat en format PDF. Tots els materials són descarregables i imprimibles.

- Tauler de joc.
- Fulls de control.
- Fitxa d'equip.
- Targetes de les preguntes.

Si voleu seguir recorrent els Canals, us proposem tres enllaços on podreu descobrir altres propostes educatives:

Propostes educatives de la Fundació Canals d'Urgell:

<https://canalsurgell.org/propostes-educatives-per-a-grups-i-escoles/>

Història del Canal:

<https://canalsurgell.cat/historia.php>

Llibre El tresor dels Canals d'Urgell, de Pagès editors:

https://www.altair.es/es/libro/tresor-dels-canals-d-urgell-el_70117